

Տիգրան Հակոբյան
տնտեսագիտության թեկնածու, իրավաբան,
էլ. հասցե՝ t_hakobyan@mail.ru,
ԱրՊՀ «Տնտեսագիտության տեսության և կառավարման»
ամբիոնի ավագ դասախոս,
«Վարանդա» ՓԲԸ փոխտնօրեն, «USUԿ» ՓԲԸ կառավարիչ

**ԳԻՏԵԼԻՔԱԶԵՆՔ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՏԵՂԾՄԱՆ
 ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐՑԱԽՈՒՄ**

Ներկայիս պայմաններում անվիճելի է, որ տնտեսության զարգացման հիմքը գիտելիքն ու ստեղծագործական ներուժն են: Գիտելիքահեղձ տնտեսության շրջանակներում գիտելիքները ստեղծվում են գիտական և բարձր տեխնոլոգիական արտադրանքի, բարձրորակ կրթության ու ծառայությունների տեսքով: Արցախում ամենակարևորն ու արժեքավորը պետք է մարդկային ռեսուրսը համարվի: Գիտության մեջ խորացող անձին աջակցություն ապահովելով, ԲՈՒՀ-ին պետպատվերներ տալով ու պրոֆեսորա-դասախոսական անձնակազմին ներգրավելով գործընթացին և խորհրդատվական մարմին ստեղծելով՝ նախադրյալներ կապահովվի գիտելիքահեղձ տնտեսության ստեղծման համար:

Հիմնաբաներ. գիտելիքահեղձ տնտեսություն, գիտելիք, ստեղծագործական ներուժ, մարդկային ռեսուրս, գիտական և բարձր տեխնոլոգիական արտադրանք, բարձրորակ կրթություն և ծառայություն, աջակցություն, պետպատվեր, խորհրդատվական մարմին, տեղեկատվական բաղադրիչ, տեղեկատվական ենթակառուցվածք, մարդկային կապիտալ:

Тигран Акопян
кандидат экономических наук, юрист,
Старший преподаватель кафедры „Экономической теории и управления“ АрГУ,
замдиректор ЗАО „Varanda“, управляющий ЗАО „СТАК“

ВАЖНОСТЬ СОЗДАНИЯ ЭКОНОМИКИ, ОСНОВАННОЙ НА ЗНАНИЯХ, В АРЦАХЕ

В нынешних условиях бесспорно, что основа экономического развития— знание и творческий потенциал. В рамках экономики, основанной на знаниях, знания создаются в виде научной и высокотехнологичной продукции, высококвалифицированных услуг и образования. В Арцахе самыми важными и ценными должны считаться человеческие ресурсы. Обеспечивая поддержкой углубляющего в науке личности, давая госзаказы ВУЗ-ам и привлекая к процессу профессорско-преподавательский состав, создавая консультативный орган, будут обеспечены предпосылки для создания экономики, основанной на знаниях.

Ключевые слова. экономика, основанная на знаниях, знание, творческий потенциал, человеческий ресурс, научная и высокотехнологичная продукция, высококвалифицированная услуга и образование, поддержка, госзаказ, консультативный орган, информационный компонент, информационная инфраструктура, человеческий капитал.

Tigran Hakobyan
Doctor of Economics, lawyer,
Senior Lecturer at the Chair of „ Economic Theory and Management“ at ArSU,
deputy director of the CJSC „Varanda“, manager of the CJSC „ STAK “

THE IMPORTANCE OF CREATING AN ECONOMY BASED ON KNOWLEDGE IN ARTSAKH

Under current circumstances, it is indisputable that the basis of economic development of the knowledge and creativity. In an economy based on knowledge, knowledges are created in the form of scientific and high-tech products, high-quality services and education. The human resources should be considered as the most important and valuable in Artsakh. Prerequisites for creating an economy based on knowledge, will be ensured by providing support for delve into the science individual, giving state orders to higher education institutions, and attracting faculty in the process of creating the economy, creating an advisory body.

Key words. economy based on knowledge, knowledge, creativity, human resource, scientific and high-tech product, high-quality service and education, support, state order, advisory body, information component, information infrastructure, human capital.

Մարդկությունը մտել է գիտելիքների դարաշրջան: Տարբեր հրապարակումներում տարբեր ձևերով է այն հնչում՝ «Տեղեկատվության դարաշրջան», «Թվային դարաշրջան», «Ոսկե դարաշրջան», «Գիտելիքի դարաշրջան» և այլն: Գիտական գրականության մեջ զարգացման նոր ժամանակաշրջանի սցիյալ-տնտեսական արդյունքների ստեղծման

և ուսումնասիրման համար օգտագործվում են այսպիսի տերմիններ. «Գիտելիքների հասարակություն», «Գիտական հասարակություն», «Գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսություն», «Գիտելիքի տնտեսություն» կամ «Գիտելիքահենք տնտեսություն»: Զարգացման ներկա ժամանակաշրջանի անունն այնքան էլ էական չէ: Կարևորն այն է, որ ժամանակակից աշխարհում գործում են նոր միտումներ, որոնցից մեկը մրցակցության համակենտրոնացմամբ գիտելիքի վերափոխումն է առանցքային ռեսուրսի՝ ուղղված բարձր տեխնոլոգիաների և գիտելիքների հիման վրա ապրանքների և ծառայությունների ստեղծմանը:

Ներկայումս շատ պետություններ բուռն կերպով զարգացնում են գիտությունն ու կրթությունը, քանի որ տնտեսության հիմնական շարժիչ ուժերն են համարվում գիտությունը, նորագույն տեխնոլոգիաներն ու մարդկային ներուժը:

Հասկանալի է, որ գիտելիքահենք տնտեսություն ստեղծելու նպատակով չպետք է սահմանափակվել տեղեկատվության լոկ ազատ փոխանցմամբ՝ անհրաժեշտ է տեղեկատվությունը փոխանակել, համեմատել, քննարկել, գնահատել ու մեկնաբանել այն, որպեսզի յուրաքանչյուրն ի վիճակի լինի տեղեկատվական հոսքերի հիման վրա արտադրել /ստեղծել/ նոր գիտելիքներ:

Գիտելիքահենք տնտեսության հայեցակարգը բավականին լայն շրջանակներ ունի: Մինչև որ մարդկությունը իմաստալից չգնահատի տեղեկատվությունը, չվերլուծի, չտարբերակի տեղեկատվությունը և չներառի իրեն հետաքրքրող տարրերը սեփական գիտելիքների բազայի մեջ, այն հանդես կգա անորոշ տվյալների զանգվածի տեսքով: Մարդիկ պետք է սովորեն տիրապետել տեղեկատվությանը, որպեսզի հակառակը տեղի չունենա:

Գիտելիքահենք տնտեսությունն իր իսկ աճի ապահովման համար ստեղծում, տարածում և օգտագործում է գիտելիքներ: Դա տնտեսություն է, որն օգտագործում է գիտելիքները տարբերակված ձևերով: Այդ տնտեսության շրջանակներում գիտելիքները ստեղծվում են գիտական և բարձր տեխնոլոգիական արտադրանքի, բարձրորակ կրթության ու ծառայությունների տեսքով:

Սկսած հին դարերից՝ ցանկացած հասարակություն հիմնվել է գիտելիքների վրա: Իսկ այսօր մենք խոսում ենք գիտելիքների վրա հիմնված տնտեսության մասին՝ գիտելիքների և տեղեկատվության արագ փոխանակման հեղափոխական գործընթացներն ի գիտություն ընդունելով: Այդ փոխանակումը ներգրավում է ավելի ու ավելի շատ մարդկանց, և շուտով գործնականում յուրաքանչյուր մարդ կարող է մասնակցել գիտելիքների մշակման ու կիրառման և նոր գիտելիքների ստեղծման տեղեկատվական գործընթացներին: Գիտելիքը դիտարկելով որպես տնտեսական ապրանք և կախված դրա որակից, քանակից ու ճիշտ օգտագործումից՝ կարելի է ապահովել տնտեսության հետագա զարգացում, այսինքն՝ գիտելիքահենք տնտեսություն ունենալու դեպքում ցանկացած ոլորտում հնարավոր է գիտելիքը եկամտի վերածել:

Գիտելիքահենք տնտեսությունը բնութագրվում է ռիսկերի ավելի բարձր մակարդակով, որոնց հետ առնչվում են այդ տնտեսության սուբյեկտները: Ժամանակակից տնտեսության արագորեն աճող փոփոխությունների ռիսկը հանգեցնում է նրան, որ նոր գիտելիքների առաջացումն ավելի արագ է արժեզրկում ոչ միայն արտադրության նյութական տարրերն ու ակտիվները, այլ նաև անիմաստ է դարձնում արտադրության շատ ոչ նյութական ակտիվները, այդ թվում՝ արտոնագրերը, նոտո-հատուն և այլն: Այդ պատճառով էլ արտադրության այդ բաղադրիչներում կատարված ներդրումները չեն կարող լիովին մարվել /հատուցվել/, որն էլ կարող է հանգեցնել կորուստների:

Տեղեկատվական բաղադրիչը սկսում է գերիշխել ցանկացած արտադրության և բիզնեսի /գործարարության/ մեջ: Տեղեկատվական բաղադրիչի զարգացումը միաժամանակ դառնում է երկրի կամ տարածաշրջանի զարգացման գործոնը, ցուցանիշն ու արդյունքը: Տեղեկատվական ենթակառուցվածքի զարգացումը, որը հանդիսանում է նաև գործարարության ենթակառուցվածք, դառնում է գրավչության և գործարար ակտիվության զարգացման գործոն: Համակարգչային տեխնիկան, ցանցերը, տեխնոլոգիաները, համակարգչային դիզայնն ու կապի միջոցներն այսօր հանդես են գալիս որպես ամբողջ հասարակության սոցիալ-տնտեսական զարգացման խթան և գործոն: Տեղեկատվությունն այսօր դառնում է զարգացման ռեսուրս, իսկ ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների զարգացման մակարդակը որոշում է այդ առաջընթացի տեմպը:

2016թ. նշվեց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության /Արցախի Հանրապետության/ անկախության 25-րդ տարեդարձը: Արցախյան ազատագրական շարժումն ու պետականության կայացումը երկար ու դժվար ուղի է ունեցել՝ պարտադրված պատերազմ, տնտեսական շրջափակում և այս տարվա ապրիլ ամսին ևս մեկ ազամ փորձության ենթարկվեց: Հայ ժողովուրդը կռվեց և հաղթեց անհավասար պատերազմում: Արցախցիներն ամուր և մարտունակ բանակի երաշխավորությամբ կառուցեցին ազատ և ինքնիշխան պետություն ու հասարակություն: Արցախի կենսունակությանն ու հզորությանը նպաստել և նպաստում են Հայաստանն ու Մփոռքը:

Ներկա դրությամբ միակ գիտական կառույցը Արցախի գիտական կենտրոնն է, որի հիմնական գործունեությունն ուղղված է ԼՂՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվող գիտահետազոտական աշխատանքների ծրագրով նախատեսվող խնդիրների կազմակերպմանը: Հանրապետությունում գիտության զարգացումն ապահովվում է պետական բյուջեի միջոցներով նախատեսված թեմատիկ ֆինանսավորման ծախսերով, որը 2011 թվականին կազմել է 17.0 մլն դրամ, իսկ 2012 թվականին՝ 20.5 մլն դրամ և համապատասխանաբար նշված միջոցներով իրականացվել են 2011 թվականին՝ 5 և 2012 թվականին՝ 8 գիտական թեմաներ: 2013 թվականին գիտական հետազոտությունները շարունակվել են 20.7 մլն դրամ գումարի չափով՝ 7

գիտական թեմաների աշխատանքների գծով, ինչպես նաև՝ ՀՀ համապատասխան գիտական կառույցների հետ համատեղ գիտական հետազոտությունների իրականացումը: 2013 թվականին ՀՀ գիտության պետական կոմիտեի կողմից համատեղ իրականացվող 5 գիտական թեմաների իրականացման համար հատկացվել է 3.2 մլն դրամ: 2014-2016 թվականներին գիտությանը հատկացվել է 23.9 մլն-ական դրամ¹: ԼՂՀ համախառն ներքին արդյունքը /ՀՆԱ/ 2015թ. կազմել է 209345.7 մլն դրամ՝ 2014թ. 188840.3 մլն դրամի դիմաց²: Այսինքն, գիտության վրա հատկացվող ծախսերը 2014-2015թթ-ին կազմել են ՀՆԱ-ի մոտ 0.01 տոկոսը, որը ՀՀ-ի համեմատ քիչ է 25 անգամ³: Այլ երկրների հետ համեմատությունները քննադատությանը չեն դիմանում:

Ներկայիս պայմաններում անվիճելի է, որ ԼՂՀ-ում տնտեսության զարգացման հիմքը պետք է գիտելիքն ու ստեղծագործական ներուժը համարվեն: Պետք է առաջնորդվել տնտեսության մրցունակության բարձրացման, տնտեսական շարունակական աճի ապահովման մեխանիզմներով և գիտելիքահենք տնտեսություն կառուցելու անհրաժեշտությամբ: Այդ ուղղությամբ կատարվում են ծավալուն աշխատանքներ, կլինեն զգալի արդյունքներ, իսկ առավելագույնին հասնելու համար պետք է օգտագործվի մեր գիտական բավականաչափ ներուժը:

Աշխարհաքաղաքական բարդ խնդիրներ ունեցող Արցախի համար գիտության զարգացումը կենսական նշանակություն ունի: Ցանկացած երկրում ամենակարևորն ու արժեքավորը պետք է մարդկային ռեսուրսը համարվի, առավել ևս՝ սահմանափակ ռեսուրսներով հանրապետությունում: Մարդկային կապիտալի զարգացումը վճռորոշ դեր կարող է խաղալ երիտասարդ հանրապետության տնտեսության կայուն զարգացման համար: Դրան ոչ ճիշտ մոտեցումը կարող է հանգեցնել պրոֆեսիոնալ կադրերի արտագաղթին, հատկապես՝ երիտասարդ, որոնք կարող էին երկրի համար նյութական բարիքներ ստեղծել, բայց ընդունակությունների կիրառման հնարավորություն չգտնելով, հեռանում են արտերկրում կայանալու համար:

Ունենալով մեծ ազդեցություն և հանդիսանանալով տնտեսության շարժիչ ուժ, հանդես գալով որպես յուրօրինակ ուժ հասարակության զարգացման և կայունացման գործում՝ գիտությունը կարող է զգալիորեն մեծացնել տնտեսության զարգացման ներուժն ու ապահովել տնտեսական աճը: Հետզհետե հասարակությունը պետք է վերափոխվի գիտելիքի հասարակության, որտեղ գիտելիքը կլինի հիմնական շարժիչ ուժը, իսկ գիտելիքային աշխատողները կլինեն աշխատուժի գերակշռող մասը: Ա. Մարշալն այսպես է բնութագրել կապիտալը. «Կապիտալի նշանակալի մասը կազմում են գիտելիքներն ու կազմակերպությունները...»⁴:

Գիտելիքահենք տնտեսությունը ենթադրում է գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսության կազմակերպում և ընդունվում որպես երկարաժամկետ կայուն զարգացման ուղղորդիչ վեկտոր, որի առանցքային գործոնները գաղափարներն են ու դրանց կյանքի կոչելը: Դրան հասնելու նպատակով անհրաժեշտ են որոշակի քայլեր:

Գիտության մեջ խորացող անձին աջակցություն ապահովելով՝ ապագայի համար շատ կարևոր նախադրյալ ենք ապահովում, որի հատուցումը երկար սպասեցնել չի տա: Կառավարությունը ԲՈՒՀ-ից պետք է սպասելիքներ ունենա պետպատվերների տեսքով, իսկ պրոֆեսորա-դասախոսական անձնակազմն էլ իր հերթին պետք է գիտակցի ներուժը դրսևորելու անհրաժեշտությունն ու պարտավորությունը: Գիտնականներից, գիտաշխատողներից, հմուտ և բանիմաց մասնագետներից ստեղծելով խորհրդատվական առաքելությամբ հասարակական խորհուրդ՝ հնարավորություն է ստեղծվում օգնել իշխանություններին ի մի բերելու վերոնշյալը և համատեղ ուժերով լուծել երկրի առջև ծառայած սոցիալ-տնտեսական հիմնախնդիրներն ու նախանշել զարգացման հեռանկարները:

Մարդկային կապիտալի զարգացման ու գիտության ներուժի, նոր մտածելակերպի, զարգացած կրթության և գիտության շնորհիվ հնարավոր է ունենալ մրցունակ և զարգացող տնտեսություն և շարժվել շուկայի ժամանակակից պայմաններին և թելադրանքին համահունչ՝ հանրապետության բնակչության համար բարձր կենսամակարդակ ապահովելով:

Հիշարժան են անգլիացի փիլիսոփա, պատմաբան, քաղաքական գործիչ Ֆրենսիս Բեկոնի թևավոր խոսքերը. «Ապագան պատկանում է նրանց, ովքեր աշխատում են ոչ թե ձեռքերով, այլ՝ գլխով/ուղեղով/»:

¹www.minfin-nkr.am/uploadfiles/1380806418.pdf

²Տվյալները բերված են ԼՂՀ ԱՎԾ «ԼՂՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը» 2015թ. հունվար-դեկտեմբեր տեղեկատվական վերլուծական եռամսյակային զեկույցից, Ստեփանակերտ, 2016, էջ 6

³<http://www.lin.am/30186.html>

⁴А. Маршал Принципы экономической науки, т. I. М.: Прогрес, 1993г., с. 208